

alraig

Estudis i documents
Núm. 37

Ontinyent 2021

PRÒLEG Joan J. Torró Martínez	5	VIVIENDAS PARA LOS MAESTROS Y ESCUELAS DE PÁRVULOS DE ATZENETA D'ALBAIDA, 1949-1953 Bartolomé Sanz Albiñana	115
UNA COL·LECCIÓ D'IMATGES ESTEREOSCÒPIQUES D'ONTINYENT I DE LA VALL D'ALBAIDA EN EL FONS FOTOGRÀFIC DE LA BARONIA D'HERBÉS LaNostraTerra	9	HISTÒRIA DEL TÈXTEL (ONTINYENT). ART TÈXTEL CONTEMPORANI Cesc Biosca	119
POSTURA HISTORIOGRÀFICA DEL PADRE LUIS GALIANA O.P Alfonso Esponera Cerdán o.p	16	EXPEDIENTE DE REMISIÓN SOBRE LAS COFRADÍAS Y HERMANDADES DE LA VILLA DE ONTENIENTE, ACTUALMENTE ONTINYENT, REMITIDA POR LUIS BLASCO COLOMER (1770-1771) Raúl Calatayud Salcedo	122
LA DEDICATÒRIA DE LLUÍS GALIANA A JOAN PIERA DEL SEU TRACTATUS DE INSCRIPTIONIBUS ANTIQUIS: EDICIÓ I TRADUCCIÓ Ferran Grau Codina	27	SIRILO Ignacio Gironés Guillem	128
LA HISTÒRIA DEL CONVENT DELS DOMINICS D'ONTINYENT Xelo Agustín Martí	33	HALLAZGO DEL MANUSCRITO DEFENSIO ECCLESIAE CATHOLICAE ROMANAE CONTRA GRAECOS SCHISMATICOS DEL VENERABLE PADRE LUIS ESPARZA (BENIGÀNIM, 1744- NAZARET, 1825) Ana M ^a Reig Ferrer	136
P. FRAY LLUÍS GALIANA. POR SUS LADERAS José María Royo Mendaza	41	LES COMARQUES CENTRALS DEL XARQ AL-ANDALUS I EL NACIONALISME ÀRAB DE SHAKIB ARSLAN Isaac Donoso	142
EL CERCLE FAMILIAR DE LLUÍS GALIANA. UNA BREU INTRODUCCIÓ Clara Ferre Vidal	43	EL CENTRO PARROQUIAL DE SANTA MARÍA DE ONTINYENT: RECORRIDO HISTÓRICO A TRAVÉS DE SUS INSTALACIONES, 1929-2019 Inma Sanchis Gandía	148
EL PLAFÓ DEL PORTAL DE LA TRINITAT: ESTUDI RAONAT PER A LA SEUA REINTEGRACIÓ FORMAL, CROMÀTICA I VERBAL Ignasi Gironés Sarrió - Vicent Guerola Blay	46	LA FE PREMIADA (1900) (SOBRE EL MIRACLE D'AGULLENT DE SANT VICENT), DE RAMON ANDRÉS CABRELLES: EDICIÓ Emili Casanova (UV-AVL)	156
"LA PAZ CRISTIANA", UNA REVISTA AL SERVEI DE L'ACTIVISME CATÒLIC D'ONTINYENT (1920-1934) Alfred Bernabeu Sanchis	52	ONOMASTICON AIELONAE, UN MODEL DE TREBALL EN CLASSE Marc Gandia Silvestre	164
150 ANYS DEL NAIXEMENT DE LLUÍS FULLANA Josep Daniel Climent	63	NOTES SOBRE UN ALTRE JACIMENT ENEOLÍTIC A ONTINYENT Agustí Ribera - Josep Pascual Beneyto	171
EL CONREU DE LA PANSA A LA VALL D'ALBAIDA. UNA CRÒNICA DEL BENICOLET DE 1968 Antoni Ferrando Francés	70	EPÍGONS DEL CARLISME A LA COMARCA: "LO DE PINET". QUATRE TONDINS EN ARMES Rafael Benavent	176
VISITA PASTORAL A LA IGLESIA PARROQUIAL DE SAN CARLOS BORROMEIO. ONTINYENT 1902 Rafael A. Gandia Vidal - Rafa Gandia Borredá	83		
PINZELADES DEL MATERIAL EPHEMERA DE LA VALL: 1890-1930 M ^a Luisa Plà Tormo	95		
EL BOCAIRENT SUBTERRÀNEO. ALCAVORS Y MOLINOS EN EL BARRANCO DE LA FOS Rafael Doménech Domínguez - Manuel Albuixech Molina - Rafael Ballester Gandía	109		

La Nostra Terra no assumeix necessàriament les opinions dels autors

Edita: **LA NOSTRA TERRA**
Direcció: **Manuel Requena Collado**
José Luis García Vidal

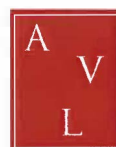
Portada: **Jaime Bernabeu Galbis**

Disseny i maquetació: **Valentí Bataller Vegas**
José Vte. Nadal Navarro

Consell de redacció:
Ignasi Gironés Sarrió
Alfred Bernabeu Sanchis
Fernando Lliso Bartual
Moisés Tormo Martínez
Joanna Belda Sanchis
Ignasi Úbeda Morales
Emili Casanova Herrero

Imprimeix: **ENCARTE impresión digital**

Edició realitzada amb l'ajuda de
l'ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA

ACADÈMIA
VALENCIANA
DE LA
LLENGUA

La dedicatòria de Lluís Galiana a Joan Piera del seu *Tractatus de inscriptionibus antiquis*: edició i traducció

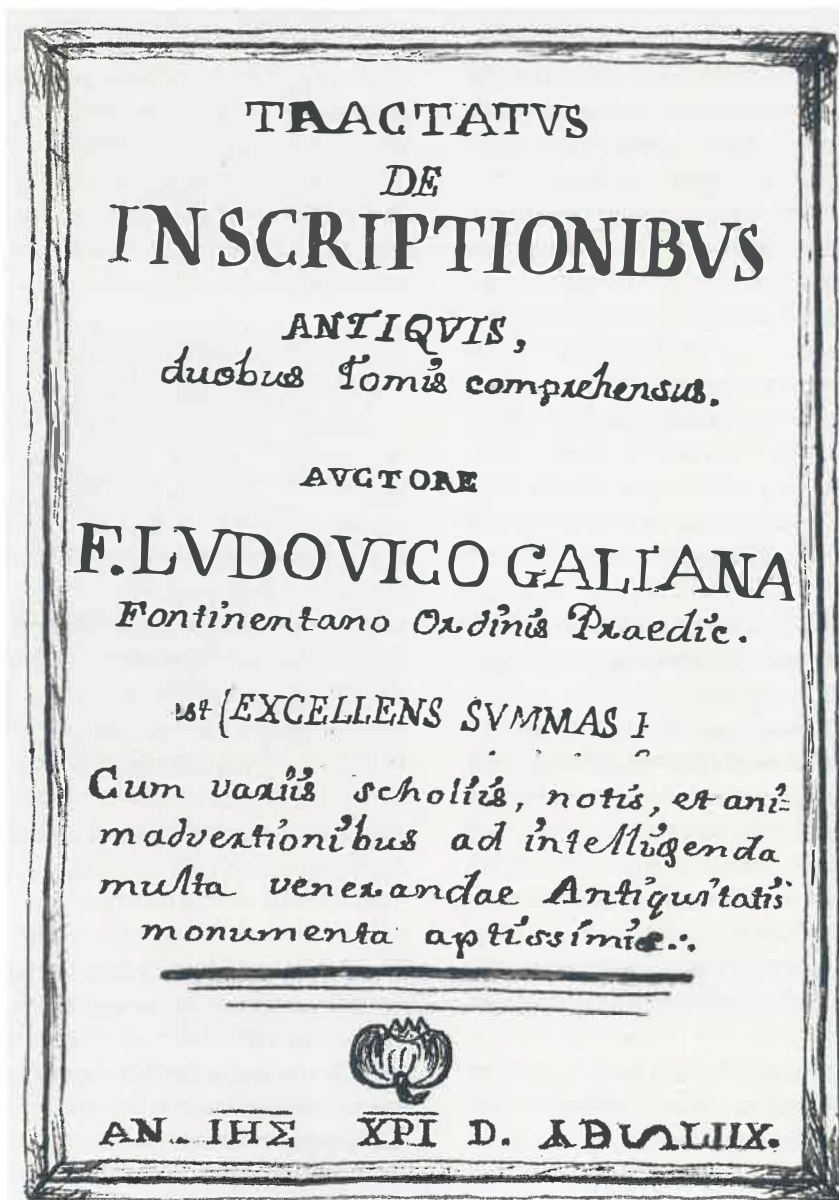
Ferran Grau Codina

Universitat de València-Estudi General

Aquesta obra manuscrita, que porta el títol de *Tractatus de inscriptionibus antiquis* i que es conserva a la Biblioteca de la Universitat de València,¹ datada en 1758, va ser escrita quan el seu autor, Lluís Galiana, comptava a penes 18 anys. La seua primera obra, com el propi Galiana declara a Gregori Maians en la correspondència que mantenen, fou la *Vita D. Pauli Eremitae e Sancto Hieronymo desumpta et ad metricas leges concinnata*, que va compondre amb tretze anys. Crida l'atenció que Galiana ni tan sols esmenta a Maians la composició d'aquest *Tractatus*, tenint en compte el seu interès per les antiguitats en general i per l'epigrafia i la numismàtica en particular.²

Aquest manuscrit conté una epístola dedicatòria, com era habitual en qualsevol publicació impresa, de huit pàgines sense numerar. Després de quatre pàgines en blanc, hi ha una introducció (*praefamen ad hoc opusculum*) també de huit pàgines sense numerar, amb una divisió interna de 7 punts. Després d'altres quatre pàgines en blanc, tenim pròpiament el tractat, amb 177 pàgines numerades i on s'estudien unes 300 inscripcions, predominantment d'Hispania, i també d'Itàlia, França o Grècia, de les quals cinquanta-tres provenen del País Valencià, 50 romanes que publicà i estudia J. Corell, una ibèrica i dues medievals, en català, la de la porta romànica de la catedral de València i la que indica la data de 1381 com l'any del començament de la construcció del Micalet, col·locada a la base de la torre.³

Per altra banda, el propi Corell planteja i intenta donar resposta a alguns problemes que presenta el manuscrit. De fet, el *Tractatus* es presenta com el primer de dos toms. Corell s'inclina a

pensar que el segon tom no va ser mai escrit, i argumenta a favor d'aquesta posició el fet que el manuscrit recull inscripcions de l'època més antiga fins a l'Edat Mitjana; també pot afegir-se que al final se sotmet el *Tractatus* al judici de l'església, mitjançant la fórmula OSCSRE (*Omnia Submitto Correctione Sacrae Romanae Ecclesiae*) i la presència de dos index, un *index*

locorum i un *index rerum et verborum* ... *notabilium*, la qual cosa indicaria que més bé ens trobem davant una obra acabada. Potser Galiana tenia la intenció de completar un segon volum, però es quedà en un projecte. De fet, Corell (1988, pàg. 80 i 82) té la convicció que Galiana no pensà mai en publicar aquesta obra, en primer lloc, perquè no l'esmenta en la relació que trasllada a

Maians, i en segon, perquè considera que “tota la dedicatòria és pura paròdia” i remata que precisament el seu to jocós “sembla confirmar que es tracta d’una obra no destinada a l’estampa”.

Efectivament, el to de la dedicatòria és jocós i festiu, fins i tot paròdic, però no deixa de contenir algunes idees serioses que deixen vore la mentalitat i tarannà del jove Galiana. Per començar, contrasta el nom ben normal i possible del dedicatari, Joan Piera, que bé podria tractar-se d’una persona real,⁴ tot i que afig un altre cognom “de Cantacuculos” i un títol nobiliari: “marqués de la Bufalandola”. Sobre el títol, no cal afegir molt més, ja mostra ben a les clares el seu caràcter satíric i burlesc amb els components ‘bufar’ i ‘andola’ on Bufalandola suggereix l’expressió “córrer l’andola”. Per altra banda, Cantacucolos remet al nom llatí del cucut: *cuculus*, que com és sabut és un ocell que pon els ous en els nius d’altres per tal que els crien i que té un cant molt característic.

De fet, la burla de Galiana no s’adreça tant contra el destinatari, a qui tracta amb una certa estima i afecte,⁵ sinó contra la hipocresia dels autors que lloen els seus dedicataris moguts únicament per l’interès material i contra la idea d’una noblesa hereditària, ignorant i que es deixa adular. Tanmateix, l’extracció social del dedicatari, Joan Piera, ha de ser popular, sense ínfules d’una nissaga gloriosa, algú a qui no importaren uns títols nobiliaris tan corrosius i humiliants.

La censura de Galiana als escriptors és rotunda: pensa menysprear-los per sempre, però el més curiós és que aquesta condemna arriba després d’haver expressat la seua comprensió pels interessos que els poden moure i la seua declaració de modèstia a causa de la seua joventut i falta de maduresa del seu juí, mitjantçat la figura de la concessio que es trenca de manera contradictòria i taxativa.⁶

L’altra crítica important se centra en la noblesa de sang, en un tòpic propi d’humanistes i il·lustrats, per al qui la

vertadera noblesa és producte del mèrit arran de les obres pròpies i l’esforç. Eixos arguments serveixen a Galiana per rebutjar enumerar els avantpassats il·lustres del dedicatari i també de les seues obres, per ser de tots conegudes (potser en un exercici d’ironia més o menys amable), però a qui no deixa de mostrar el seu afecte i reconeixement.

També ens trobem davant d’un exercici de composició llatina, on Galiana posa en pràctica i mostra les seues habilitats lingüístiques i expressives en llatí. Pel que fa a la forma del conjunt, ja ens hem referit a ella, es tracta d’una gran *praetermissio* on Galiana diu que evitarà parlar d’allò que precisament està parlant.

Quant al nivell sintàctic, la redacció no destaca especialment per la seua complexitat sintàctica, ni tampoc per la seua elegància, en el sentit que falta variació i les construccions lògiques i d’enllaç es reiteren amb proposicions temporals i *cum* amb subjuntiu. Per altra banda, hi ha dues construccions certament poc habituals de *quis* com pronom relatiu i com adjectiu indefinit, pròpies del llenguatge col·loquial de la llengua de la comèdia de Plaute. De fet, pel que fa al lèxic, utilitza, sobretot al principi, termes que només es troben en aquest autor, com ara *summos*, l’adverbi *oppido* o el substantiu *titivillitio*, o en algun comentarista tardà, com *silicernus*.

Quant a les citacions trobem una que no hem identificat, que podrien ser invencions del mateix Galiana, l’anècdota referida una emperador que castiga el seu servent per adular-lo [II], i una altra que diu que no és necessari lloar a qui ningú mensprea [IV]. Trobem la cita del pentàmetre d’un díctic dedicat al papa Pau IV de Girolamo Meazza, autor de *Extemporanea poesis*, publicat a Milà en 1690.⁷ Una cita que remet a un adagi d’Erasmus de Rotterdam i un emblema d’Alciat; i entre els clàssics, cita Galiana a Ovidi, Juvenal, Ausoni i Horaci.

Finalment, pel que fa a l’edició del text llatí, hem transcrit el text i hem afegit numeració de les pàgines en romans.

L’autor distingeix gràficament entre *u* i *v*, distinció que hem mantingut tot respectant també l’ús de les majúscules emfàtiques. També hem respectat, en general, l’ús de la puntuació, sobretot de les comes, que de manera mecànica es col·loquen davant conjunció.

TRACTATVS
DE
INSCRIPTIONIBVS
ANTIQUIS

duobus Tomis comprehensus.

AVCTORE

F. LVDOVICO GALIANA

Fontinentano Ordinis Praedic.

Cum uariis scholiis, notis et ani-/ma-
duertionibus ad intelligenda / multa
uenerandae Antiquitatis/ monumenta
aptissimis

An. IHΣ XPI D. MDCCLIIIX

[s.p. I]

ILLVSTrissimo AC NOBILISsimo D.

DOMNO

IOHANNI PIERA

DE CANTACUCOLOS.

MARCHIONI DE LA BVFALANDOLA

Ea est (EXCELLENSVMMAS⁸ HEROS) scriptorum omnium, qui sibi in lucubrationibus suis Patronum aliquem deligunt, conditio pessima, et genius, ut eum oppido extollant, et laudibus immodicis percelebrent. Cuius negotii causam aliam non inuenio, quam uel immanem stultitiam offerentium, emolumentumque perperam pensatum; Aut ipsorum in Protectores parvam confidentiam, atque, quod est execrabilium, prudentiae recipientium munera aestimationem nullam. Ecquis namque mente orbatus facile non videt in iis dedicatoriis litteris adulationem laudibus misceri, vulnus munere, mendatium amicitia? Dum i-/ [II] gitur quippe Moecenatem, cui aliquid dicat, iuxta quis⁹ laudat, stultum se esse monstrat, cum nec percipiat talia encomia titivillitio¹⁰ minus esse perpendenda. Vtilitatem sibi perperam proponit, cum similes laudes, et elogia, non munere aliquo, sed flagitio, non acceptione,

ILLVST. AC NOBILIS D. DOMNO
IOHANNI PIERA
DE CANTAGUCOLOS.
MARCHIONI DE LA BVFALANDOLA.

La est (EXCELLENS SVMMAS FEROS) scriptorum omnium, qui sibi in Lucubrationibus suis Patronum aliquem deligunt, conditio pessima, et genius, ut eum opprobria tollant, et laudibus immodicis percelebrent. Cuius negotii causam aliam non invenio, quam vel immanem stultitiam offerentium, emolumentumque perperam peractum; Aut ipsorum in Protectores partem confidentiam, atque, quod est execrabilius, prudentiae recipientium munera aestimaboniam nullam. Requís namque mente subatus facit le non videt in iis dedicatòriis laudibus adulationem laudibus misceri, aut nus munere, mendacium amicitia? Dum e

sed contemptu, non denique retributione, verum consiliis salutaribus, ne de caetero huiusmodi perpatrare⁹ nephas audeat, solvenda esse oporteat. Parvam in Patronis locant confidentiam, quia necessarium ducunt hos extollere, ut suppetias assequantur. Prudentiam illorum demum parvi faciunt, cum non intelligant, neque autument, cordatiores viros adulantes fugere, et contemnere: sciunt namque optime, quod impia sub dulci melle venena latent.¹²

Hinc cum imperator quidam a confidente suo Hesterno die laudatum esse audiret, eum iussit castigari: cumque id miratus Cliens Principi dixisset: Cur me feris Imperator. responsum tale fertur accepisse: quia me mordes Adulator.

Hac de causa ego fere quidem non tam dedicantium audaciam admiror, quam ipsorum patientiam, quibus offerunt; nam tam primorum temeritatem, quam ignorantiam temno secundorum; nec tam denique istorum vitupero animi candorum, quam malitiam eorum inefabilem. Nihil mea certe interest, multos bonarum litterarum Amatores, et qui in existimatione vulgi Pru-/ [III] dentes recipiuntur, quod Hominum genus non minus ego veneror, legamus id fecisse laudandi viros illos, quibus labores consecrant suos litterarios in epistola dedicationis: potest namque in iis habere adhuc partem suam dolus, utilitas, et convenientia: unde etsi non reprobem, neque comtemptione dignos statuam (puer enim sum, ut sciam loqui quasi cri-

ticus, admodum et iuvenis, ut sententiam promam, sicut cilicernius¹³) id aperte tamen dicam, quod tale genus Hominum est mihi pecuatum: sicque in voluntate mea nec feram, nec patiar, nec sinam. Ex quo enim in aliquorum librorum incidi lectionem, et dedicatorias vidi litteras, tot adulationibus refertas, immoderatas, plenas, inexhaustas¹⁴ et auctores ipsarum tempi in corde meo, et proposui temnere in perpetuum. Quae cum ita sint, omnia tibi (mi Moecenas) in meae vestibulo dedicatariae apposui, ut monerem in ea nihil erga te laudum reperiri, multumque gratiarum ad aliorum scriptorum differentiam. Ex quo consilio, et deliberatione mea nullam tibi offensam censeo adventuram, si mature, quae sit mea huius gerendae rei ratio animadvertas, exploresque. Percipe quaeso itaque, quae loquor, et ea penitus menti, animoque tuo manda. Cogitationem sum amplexus, qua firmatus intellectus / [IV] libellum istum de inscriptionibus antiquis (primum annorum opusculum meorum, meique emolumentum, ut ita loquar, ex veterum Auctorum lectionibus diversis prompti indicium) tibi potius, quam alteri, ob singularem erga te amorem meum, malui dedicare, offerre, consecrare: et ut primum prudentiam tantam tuam, tantam misericordiam, tantam oeconomiam, tantam insuetam, inauditamque erga inopes clementiam, tot virtutes vidi, totque tum corporis, tum animi tui excellentissimi dotes consexi, consideravi, contemplatus sum: omnia haec nec mihi placuit extollere, nec opportunum esse duxi. Cum enim ita apud omnes in comperto sint: in illis celebrandis, consilium cuiusdam hominis sapientis violare me arbitrarer, id dicentis eleganter: *frustrum plane esse eum laudare, quem nec unus despicit*. Tu autem a quo vitupereris nescio; si tamen ab aliquo, non nisi ab invidioso, sive malo. A primo vero despici, intellige, quod gloriam Seneca putavit; a secundo autem encomium quis celebris Poëta, dum cecinit Pentametro:

*Lous est insignis displicuisse molis.*¹⁵

Numquid ergo ego, cum hoc ita verum esse censeam, supervacaneamque, at-

que otiosam laudem esse tui arbitrans, repraehensione dignum me ipsum no effice-/ [V] rem, ac imprudentem instituerem, dum omnibus, quod meridiana luce clarius apparet, virtutes volo tuas, patefacere? Numquid tu ipse cum sis modestia singulari praeditus, meis ad te hiperbolicis elogiis non offensus esses, ac iniuria gravi affectus? Numquid illa non despiceres, cum prudentia supra communem in te eminens ad hoc extemplo induceret? Ita quippe sentio: ita certe credo: ita denique digne poteram sperare. Nihilominus possem, dica(tur)¹⁶ in propatulo, possem minori, aut pene nulla adulationis nota, possem inquam, pace dicam tua,¹⁷ modestia ferente, meaque simul salua integritate, maiores tuos celebrare, avunculos extollere, progeniem enarrare, stirpemque tuam antiquissimam et a genere, et a virtutis studio, et a litteris, et ab armis commendare: possem demum et Domus tuae stemmata depingere, glorias numerare, et aestimabilitatem dicere. Sed praeterquam quod haec omnia etiam liquent omnibus, proindeque si ita practicarem posset de me dici:

*incidit in Scyllam, cupiens vitare
Carybdim.*¹⁸

Adversus fere omnium opinionem, Mundanorumque morem censeo, nihil ad laudem tuam, sicut et ad Nobilis encomium cuiusvis, conducere, ac pertinere: *nam genus, et praevos, et quae non fecimus ipsi / uix ea nostra uoco.*¹⁹ ut dicebat olim Naso. / [VI] lib. 13. metamorphos. Quam etiam sententiam Juvenalis tentavit suadere hac de re sermones faciens Pontico his versibus. *Sat. 8.*²⁰

*Stemmata quid faciunt, quid prodest,
Pontice,
Longo
Sanguine censeri, pictosque astendere
vultus
Maiorum, et stantes in curribus AEmilianos?
Quis fructus generis tabula iactare
capaci.
Famosos Equitum, cum Dictatore Magistros.*

Quibus verbis discretissimis nobilem fieri pulchrius esse, quam ita nosci ostendit, quod etiam alibi confirmat, Satyra nimirum sexta, cui Ausonium possem addere in sententiis Soloni alloquentem. *Pulchrius multa parari, quam creari nobilem.*²¹ Praeterquam quod ergo, ut dixi, haec non considerem ad gloriam tuam pertinere, alia et maior ratio accedit, ut alto, et quasi pertinaci silentio et virtutes tuas, et tuorum glorias Maiorum praetermittam. Talis est, quod cum absque numero, et a ritmo uideam alterutram, facundiaque mea sit exigua, dicendique mei modus rusticanus, et agrestis, ne potius quam clarescerem, ac illustrarem, furvo quasi colore intingerem, mutus esse elegi. Vides iam, vides (illustrissime mi Domine) vides rationes, atque causas, quibus motus sum magnopere nihil in hac epistola de te refferre. Vides, et agnoscis benevolentiam, qua te prosequor, quae talis est ac tanta, ut suprasicut monui, extitit coactrix ad dedicandum hoc opusculum. Etsi levidense esse videas, / [VII] ne temnas, affectum enim magnum involutum illo aspicias. Si ita fiat, potero exclamare cum Horatio: *sublimi feriam sidera vertice.*²² simulque haberi gratus et multis modis obstrictissimus servus tuus F. Ludouicus Galiana Sac. Ord. Praedic.

TRACTAT SOBRE INSCRIPCIONS ANTIGUES, contingut en dos toms.

Autor
F. LLUÍS GALIANA,
d'Ontinyent i de l'orde de predicadors.

**Amb comentaris, notes i explicacions
adients per a la comprensió de molts
testimonis de la venerable Antiguitat.**

Any de Nostre Senyor Jesucrist de 1758

**A l'il·lustríssim i nobilíssim
SENYOR
DON JOAN PIERA DE CANTACUCUTS,
MARQUÉS DE LA BUFALANDOLA**

És aquesta (HEROI EXCEL·LENT D'AL-TA NISSAGA) la pèssima creació i mal

gust de tots els escriptors que trien un protector en les seues cavil·lacions, que l'eleven desmesuradament i el celebren amb lloances exagerades. No trobe una altra explicació d'aquest fenomen sinó l'extraordinària estupidesa dels qui les profereixen i un treball mal pesat, o bé la poca confiança en els seus protectors i, el que és més reprovable la nul·la estima de la intel·ligència dels receptors dels honors. Qui és tan cec de ment que no veu que en les dedicatòries es mescla l'adulació amb els elogis, la ferida amb l'honor, la mentida amb l'amistat? [III] Efectivament, mentre algú elogia el mecenes a qui escriu alguna dedicatòria, igualment qui lloa mostra que és un fava, perquè no s'adona que eixos elogis no són sinó foteses. Es proposa falsament la utilitat, quan cal pagar unes lloances i elogis semblants no amb algun obsequi, sinó amb la vergonya, no acceptant-los, sinó rebutjant-los, no amb cap tipus de retribució, sinó amb consells saludables, per tal que no s'atrevisca a tornar a cometre el mateix crim sobre algun altre desprevingut. Dipositen poca confiança en els seus protectors, perquè consideren necessari exaltar-los per aconseguir el seu subsidi. Tenen en poca la seua intel·ligència, puix no entenen ni creuen que els entenimentats (els qui tenen trellat) fugen dels aduladors, i els rebutgen: saben molt bé que *el verí traïdor està ocult davall la dolça mel.*

Com que un emperador havia sentit que el dia anterior havia estat lloat per algú de la seua confiança, va ordenar que fora castigat, i el seu sorprés servidor li va dir: *Per què em pegues, emperador?*, diuen que va obtenir la següent resposta: *perquè em mossegues si m'afalagues.* Per aquest motiu no em sorprén tant l'atreviment dels qui fan una dedicatòria com l'aguant dels dedicataris, i desdenye tant la temeritat dels primers com la ignorància dels segons; i al capdavall, no critique tant el candor de l'ànima d'eixos com la malícia inefable d'aquells. No té cap importància el fet que llegim que molts lletraferits i que en opinió del poble [III] són considerats intel·ligents, persones les quals jo tinc en poca estima, van fer això de lloar

els hòmens a qui consagren els seus treballs literaris en l'epístola de dedicació: Efectivament, en elles pot jugar el seu paper l'engany, la utilitat i la conveniència, i encara que no els desaprove per això ni tampoc no els considere dignes de rebuig (sóc encara un xiquet com per saber parlar com un crític, encara prou jove per proferir una sentència com un vell a punt de morir), diré clarament que tal gènere d'hòmens són uns animals, i consegüentment, ni els suportaré, ni els toleraré ni els permetré de manera voluntària.²³ Després, he topat amb la lectura d'alguns dels seus llibres i he vist dedicatòries repletes de tantes adulations desmesurades, plenes, infatigables, i no sols he menyspreat dins del meu cor els seus autors sinó que m'he proposat menysprear-los per sempre. Com que les coses són així, t'he escrit tot açò (mecenes meu) al començament d'aquesta dedicatòria per tal d'advertir que en ella no es troba cap lloança cap a tu i sí moltes gràcies,²⁴ a diferència dels altres escriptors. Crec que no t'arribarà cap ofensa per aquest pensament i decisió meua si t'adones i explores tot seguit quines són les raons per les quals jo actue així. Per favor, assumeix el que dic i assimila-ho dins del teu pensament i del teu cor. He fet una reflexió amb què he reafirmat el meu pensament i [IV] he decidit dedicar-te, oferir-te i consagrar-te, a tu més que a cap altre, per l'amor especial que te tinc, aquest llibret sobre inscripcions antigues (el primer treball que he escrit i prova del profit, per dir-ho així, extret de lectures diverses d'autors antics); i així com he vist en tu tanta prudència, tanta misericòrdia, tanta economia, tanta desacostumada i inaudita clemència amb el pobres, tantes virtuts, he observat, considerat i contemplat tantes dots excel·lents, físiques i espirituals, en tu, no m'ha plagut ni exalçar tot això ni ho he considerat oportú.²⁵ Com que tots coneixen molt bé les teues qualitats, consideraria, si les celebrava, que violava el criteri d'un savi, que diu de manera elegant: *resulto completament inútil elogiar algú que ningú fa de menys*.²⁶ Jo no conec a ningú que et critique, si no és algú, envejós o roïn. Ser menyspreat pel primer, entén

que és allò que Sèneca considerarà un honor; ser menyspreat pel segon ho has d'entendre com un elogi, quan un famós poeta ho ha cantat en el pentàmetre:

És lloanço notable ser menyspreat pels roïns

És que jo, que considere que això és veritat i pense que la teua lloança és innecessària i supèrflua, no em faria digne de reprehensió [V] jo mateix i en convertiria en un babau mentre expose a tot el món el que està més clar que la llum del migdia, vull dir, les teues virtuts. És que no t'ofendrien els meus elogis hiperbòlics i no t'afectarien com un insult greu, ja que estàs dotat d'una modèstia única? No els rebutjaries immediatament, ja que la teua prudència, que destaca per damunt d'allò normal, t'induiria a fer-ho? Així ho pense, així ho crec, eixa dignitat podia esperar de tu. No obstant, podria, diga's obertament, podria, amb una petita, o quasi sense cap vestigi d'adulació, ho dic sense ofendre (amb el teu permís), amb acceptació de la teua modèstia i alhora sense minva de la meua integritat, dic que podria celebrar els teus avantpassats, enaltir els teus avis, explicar la teua nissaga i la teua estirp antiquíssima i recomanar-la pel seu llinatge i virtut, per les seues lletres i armes: al remat podria descriure les arrels de la teua casa, enumerar-ne les glòries i expressar-ne l'estimació. Però, a més que tot açò és clar per a tot el món i igualment podria dir-se de mi si eixa fora la meua pràctica:

Ha caigut en Escilla, desitjant evitar Caribdis

Pràcticament contra l'opinió de tot el món i els costums mundans, considere que no porta enlloc ni té res a vore amb la teua lloança ni amb l'elogi de qualsevol noble: *car el llinatge i els besavis i el que no fem per nosaltres mateixos, a penes es poden dir coses nostres*, com deia Ovidi, [VI] en el llibre 13 de *Les metamorfosis*. Juvenal va intentar convèncer d'aquesta opinió també, adreçant algunes paraules a Pòntic sobre aquesta qüestió en aquests versos. *Sat. 8*

"Pòntic, què importen els arbres genealògics, quin profit/trellat trau considerar que es té una llarga ascendència consanguínia i mostrar els retrats en pintura dels avantpassats i els emilians drets als seus carros triomfals? Quin fruit dona jactar-se en un gran llenç del llinatge dels famosos mestres de cavalleria i dels dictadors?"

En aquests versos ben assenyats mostra que és més bell fer-se noble que ser conegut així, la qual cosa confirma en la sàtira sexta, a la qual podria afegir les paraules quan Ausoni parla a Soló en els seus pensaments: És molt més bonic arribar a ser noble, que nàixer ja així. A més del fet que, com he dit, no considere que tot açò tinga res a vore amb la teua glòria, s'afig una altra i més important raó per a deixar en un profund i durador silenci les teues virtuts i les glòries dels teus avantpassats. Aquesta és la raó per la qual he triat restar mut, com que veig una o l'altra tan allunyades del ritme i la rima, i la meua capacitat expressiva és tan petita i la meua forma d'expressar-me és camperola i agrest, no fora que més que aclarir i il·luminar, tenyira tot d'un color tirant a negre. Veus, ja veus (Senyor meu il·lustríssim) les raons i les causes principals que em mouen a no dir res de tu en esta epístola. Veus i reconeixes la simpatia amb què t'envolte, que és tan bonica i tan gran que com he avisat més amunt, m'ha obligat a dedicar-te aquest petit treball. Encara que veges que és prim, [VII] no el rebutges, trobaràs embolicat dins una estima grossa. Si això ocorre, podré exclamar amb Horaci: *feriré els astres amb la coroneta elevada*, i alhora considerar-me agraït i el teu servidor, obligat per molts lligams, F. Lluís Galiana de l'Orde de Predicadors.

Notes

1. Actualment porta la signatura Ms-92.

2. Les obres de Lluís Galiana i la seua ordenació cronològica, pot consultar-se en PELLICER BORRÀS, J. E.: *La Rondalla de Rondalles de Lluís Galiana. Estudi lingüístic i edició*, Ajuntament d'Ontinyent, IFV, Universitat de València, València, 1986, pàg. 48-56. Curiosament ubica el *Tractatus* en darrer lloc, l'obra número 28, potser per no saber interpretar la data que figura a la portada del manuscrit MDLXIX, 1558, on el huit està notat com lliX en lloc del més corrent VIII.

No consta en la correspondència publicada entre Galiana i Maïans, cap esment del *Tractatus*, malgrat l'interès manifestat per les inscripcions per part de Galiana. De fet, Galiana informa a Maïans d'una inscripció de Viver que ell mateix ha vist i copiat durant el seu viatge a Terol per rebre les ardes menors. Escriu en carta de l'1 de gener de 1760: "lo mismo de la trasladé en el mes de Junio del año 1759 (P. DOMITIO · SABINO / C. FABIAE ATTICAE / STATVAS · POSVIT)" (vegeu CASTAÑEDA, V.: *Cartas familiares y eruditas de Fray Luis Galiana, religioso del orden de santo Domingo a don Gregorio Mayans y Siscar*, Imp. de la "Rev. de Arch., Bibl. y Museos, Madrid, 1923, pàg. 22); y en una altra carta del 24 de juny del mateix any diu: "No envío a V. M. la Dissertacion que he escrito sobre la inscripcion del Pueblo de Vivel por no cansarle" (*Ibid.* pàg. 26).

3. El *Tractatus de inscriptionibus antiquis* ha estat estudiat en dos treballs anteriors. La descripció del manuscrit i la publicació i comentari de les inscripcions del País Valencià es troben en CARBONELL, Mª J., CORELL, J.: «Inscripcions romanes del País Valencià en un manuscrit de Galiana», *Butlletí de la Societat Castellonenca de Cultura* 67/3, 1989, pàg. 471-498; segons J. Corell, Galiana "no va comprovar de visu gairebé cap de les inscripcions del recull" (Carbonell-Corell, 1989, pàg. 473), sent les seues fonts exclusivament literàries. Les qüestions més o menys problemàtiques que el mateix manuscrit planteja en CORELL, J.: «Notes sobre un manuscrit inèdit de Lluís Galiana», *Caplletra* 3, 1988, pàg. 79-82.

4. Cano, J. A-Casanova, E. (1986), "Els llinatges d'Ontinyent entre 1343 i 1646", en BISO 26, p.57-77 confirma l'existència del cognom Piera a Ontinyent al s. XVIII.

5. De fet els elogis que li dedica semblen sincers: "he decidit dedicar-te ... a tu més que a cap altre, per l'amor especial que te tinc, aquest llibre sobre inscripcions antigues ...; i així com he vist en tu tanta prudència, tanta misericòrdia, tanta economia, tanta desacostumada i inaudita clemència amb els pobres, tantes virtuts, he observat, considerat i contemplat tantes dots excel·lents, físiques i espirituals, en tu, no m'ha plagut ni exaltar tot això ni ho he considerat oportú". És cert que la conclusió pot resultar inesperada i provocar el riure o el somriure, però així i tot, els elogis que Galiana dedica són sobre qualitats morals senzilles, que difícilment admeten la burla.

6. "Efectivament, en elles pot jugar el seu paper l'engany, la utilitat i la conveniència, i encara que no els desaprove per això ni tampoc no els considere dignes de rebuig (sóc encara un xiquet com per saber parlar com un crític, encara prou jove per proferir una sentència com un vell a punt de morir), diré clarament que tal gènere d'hòmens són uns animals, i consegüentment, ni els suportaré, ni els toleraré ni els permetré de manera voluntària". Cal notar la contradicció entre la primera i la segona part de l'enunciat.

7. Hi ha poca informació sobre aquest autor, clergue regular. Va publicar, a més, *La limosiniera, panegirico sagra di S. Adelaide imperadrice*, Munich, 1667; *Universa Philosophia*, Munich, 1668; *Stimulus quotidianus incitans ad defunctorum suffragia*, Milà, 1675; *I prodigi del fuoco divino dimostrati con effetti del fuoco materiale*, Milà, 1682; *Magister novitiorum regularium*, Milà, 1688; *Rogionamenti sogri fatti in diverse occosioni dal padre Girolamo Meozza*, Milà, 1697; *Cammino alla perfettione religiosa*, Milà, 1697.

8. PL. Ps. 1, 2, 90 *ante* i *post class.* Summa, summatis terme plautià, com molts d'altres.

9. Quis com a relatiu és extremadament rar. Alguns exemples en Plaute (*Rud.* 920).

10. Una altra lectura o variant del mot és *tittibi-*

licium. Cf. PL. *Cas.* 347.

11. Terme no atestat en època clàssica.

12. Ov. *am.* 1, 8, 104

13. Silicernius. El terme és inclòs i explicat per Fulgenci, un autor del segle V en la seua obra *Expositio sermonum antiquorum*.

14. *inexhaustas*

15. Girolamo Meazza, *Extemporanea poesis*, Mediolani, 1690, p. 15

16. Única abreviatura del manuscrit.

17. C1c. *Morc.* 4.

18. Cf. Erasme *Adagia* 404; Alciani *Emblemata* 68. (Sánchez de las Brozas, *Opera Omnia*, T.III,2, ed. Maïans, Genevae, 1766, p. 157).

19. Ov. *met.* 13, 140-141.

20. Ivv. 8, 1-8. *Stemmata quid faciunt? quid prodest, Pontice, longo / sanguine censeri, pictos ostendere vultus / maiorum et stantis in curribus Aemilianos / et Curios iam dimidios umeroque minorem / Coruinum et Galbam auriculis nasoque carentem. / [quis fructus generis tabula iactare capaci / Coruinum, posthac multa contingere uirga / fumosos equitum cum dictatore magistros.]*

Galiana omet els versos 4, 5 i 7; porta la lectura *famosos*, probable, en lloc de *fumosos*, ja més usual en els mss.

21. Es tracta del vers 5 dels versos dedicats a Soló al *Septem sapientium sententioe* atribuït a Ausoni.

22. Hor. *corm.* 1, 36. Es tracta de l'últim vers de la primera de les odes d'Horaci.

23. Cal notar la contradicció entre la primera i la segona part de l'enunciat.

24. L'expressió en llatí és ambigua, amb la qual cosa es reforça el caràcter satíric i burlesc de la dedicatòria. Evidentment, Galiana diu que no té res que lloar i sí molt que agrair, o bé moltes 'gràcies' a fer.

25. La conclusió és tan inesperada que provoca el riure.

26. Aquesta citació que no he localitzat atribuïda a un savi, podria amagar el mateix Galiana.